

МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Оскільки все більшого поширення набувають такі процеси як глобалізація, інтернаціоналізація та кооперація, вони просто не можуть не супроводжуватись постійною міграцією трудових ресурсів. Це явище також не проходить осторонь України. Сьогодні процеси еміграції та імміграції в Україні прогресують і набувають своїх особливостей, дослідження яких і виступає головною метою даної статті.

Ключові слова: міграція, трудові ресурси, імміграція, еміграція, працевлаштування, глобалізація.

Тільки за перші 9 місяців 2013 з України емігрували на ПМЖ за кордон (змінити громадянство або отримали посвідку на проживання) 18,7 тисячі осіб, а це на 157% більше, ніж було в 2012-му. Але все одно це значно менше, ніж отримало українське громадянство (41,6 тисячі), і менше, ніж емігрували з країни десять років тому [1].

Сьогодні Україна є стороною Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів, Угоди про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів, Протоколу до зазначеної Угоди, який регулює процеси прикордонної міграції в рамках СНД, Конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, Угоди про гарантії прав громадян держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав в галузі пенсійного забезпечення.

Україна є стороною 13-ти двосторонніх договорів з працевлаштування і соціального захисту трудових мігрантів. У сфері соціального забезпечення діють 8 договорів, укладених за пропорційним принципом.

Головними причинами еміграції населення з України є:

- 1) низький життєвий рівень населення;
- 2) незадоволеність роботою та умовами праці;
- 3) недостатній рівень заробітної платні;
- 4) національні причини ;
- 5) екологічні причини;
- 6) політичні причини [4, с.23]

Серед країн, в які спрямовані потоки трудової міграції з України — Росія, Польща, Чехія, Італія, Греція, Кіпр, а останнім часом — і Німеччина, Португалія, Іспанія та інші розвинені країни Західної Європи. Потік трудової міграції у цьому напрямку обумовлений перш за все близькістю кордонів та певною лояльністю місцевих законів до працівників-емігрантів.

Одне з провідних місць у міжнародних зв'язках України з країнами Європи останні роки посідала Італія, яка є розвинутою постіндустріальною державою, членом НАТО та «Великої вісімки». До того ж Італія прихильно ставиться до євроінтеграційних прагнень нашої країни. Вона є другим після Німеччини найважливішим торговельним партнером України [5,с.6] Найбільша кількість українців прибувала до Італії із західних областей України. Серед тих, хто прямував до Італії, багато лікарів, освітян. Західний регіон є лідером серед інших в Україні, звідки виїжджають до Італії. Так, із Львівської області поїхало-41,3%, із Тернопільської та Івано-Франківської- 11,6%, Чернівецької - 10,8% від усієї кількості українських мігрантів, що перетинають італійський кордон [2] У середньому термін перебування українців в Італії становить 5-6 років. Українці виконують переважно низькооплачувану роботу, що не потребує високої кваліфікації: 63% - доглядають хворих і старих; 18,7% - працюють домашніми робітницями; 6,4% - доглядають дітей; 2,6% - задіяно у промисловості; 2,1%-у сільському господарств [6, с.248]

Починаючи з 2012 року тенденції змінились. Традиційно в числі лідерів, куди прямують українці - Росія, Німеччина та Ізраїль. Але цікаво, що в десятку найбільш популярних для еміграції країн не увійшли Польща, Італія і Канада. Непопулярність Польщі та Італії пояснюється економічною кризою в Європі. Істотно впали показники виїзду в Канаду - фахівці вважають, що хвиля еміграції в цю країну вже пройшла [1].

Українці домінують на ринку праці іммігрантів у Росії. За різними експертними даними, загальна кількість працюючих мігрантів у Росії становить від 4,6 до 8 мільйонів осіб.

Українці найшвидше, з-поміж інших національних груп мігрантів, інтегруються у російське суспільство: слов'янська зовнішність, знання мови, порівняно високий рівень освіти та кваліфікації не створюють для українців перешкод, які мають мігранти азійських країн. Це також дозволяє їм займати найвищі кваліфікаційні позиції на ринку праці, в порівнянні з іншими мігрантами. Додатковою перевагою є те, що, згідно з відповідною нормою російсько-українського міжурядового протоколу, громадяни України можуть легально перебувати (і, зрозуміло, нелегально працювати) на території Росії упродовж 90 днів без реєстрації, маючи лише міграційну карту. Це суттєво збільшує короткочасну міграцію українців і дозволяє закласти ґрунт для тривалої міграції.

Українці працюють у найбільш міграційно-ємких, промислово-розвинутих регіонах Росії. Це, здебільшого, Москва, Московська область, Санкт-Петербург, Ленінградська, Ростовська області, Краснодарський край, Сибір і Далекий Схід. Українці переважно зайняті на будівництві, в торгівлі, у сільському господарстві, добувній і переробній промисловості. Відносно новий для Росії сектор домашнього обслуговування (прибирання, догляд за дітьми) найбільше зайнятий українцями. Вони також працюють на ринку, зокрема їх наймуть на роботу інші мігранти, наприклад, азербайджанці. Частина українських мігранток працюють водіями міського транспорту в російській столиці. У Білгородській та Липецькій областях «практично все сільське господарство здійснюється руками українців» (В. Поставній). Вони працюють як у приватних господарствах, так і в колгоспах. Багато українців зайняті у нафтових та газових розробках Сибіру й у сфері видобування корисних копалин. Значна кількість українців осіли там, ставши громадянами Росії. Інші працюють вахтовим методом (6-9 місяців) [3]

Українські мігранти ніби розчиняються в російському соціумі, не даючи відкритих приводів до репресивних дій влади, хоча й вони не застраховані від таких дій. Міліція намагається відстежити і затримати українців-нелегалів, знаючи місця, де вони збираються, або за психологічними ознаками. Наслідком нелегального статусу українців в Росії, знову ж таки, на відміну від країн ЄС, є часті пограбування і навіть убивства. Останні дві позиції суттєво відрізняють мігранта-нелегала в Росії від нелегального мігранта в ЄС, де в умовах дії режиму захисту прав людини такі випадки трапляються значно рідше.

На відміну від країн ЄС, українці не створюють мігрантських спільнот у Росії. Це можна пояснити трьома причинами. По-перше, серед українців дуже поширені недовготривалі виїзди на заробітки. По-друге, завдяки тривалому перебуванню у спільному з Росією соціально-політичному і культурному просторі, українці легко інтегруються в російське суспільство. По-третє, російський політичний режим не сприяє формуванню структур соціальної самоорганізації, а в окремих випадках, як-оттворення релігійних громад Української Греко-Католицької Церкви, забороняє їх.

З 1 січня 2014 року Росія вводить «міграційний коридор». В'їзд до РФ для українців залишиться безвізовим, проте перебувати там можна буде тільки 90 діб протягом півроку. Це стосується і громадян інших держав, які їздять у Росію без віз. Щоб залишитися в країні на більш тривалій термін, потрібно буде додатково продовжувати термін свого перебування. Зміни до закону «Про правове становище іноземних громадян у Російській Федерації» підписав Президент Росії Володимир Путін. Порушникам заборонять в'їжджати в країну на три роки [7].

Немає сумніву, що трудова міграція українців у Росію зростатиме й надалі. До цього висновку спонукають триваючий процес економічної деградації в самій Україні. З іншого боку, що більшою є потреба Росії у мігрантах, то меншими стають можливості російської влади впливати на міграцію.

Нині немає вірогідних даних про чисельність українців за кордоном загалом. Однак за результатами досліджень учених можна стверджувати, що загальна чисельність української трудової міграції ще в 2005 році становила 5-7 млн. осіб [1]. На початок 2009-го на країни Західної Європи припадало близько 2-3 млн. українських мігрантів. Якщо орієнтуватися на неофіційно визнані 8 мільйонів українських заробітчаних у світі, то виходить, що тільки завдяки їм протягом року в економіку України вливається понад 19 мільярдів євро [8].

Мігрують, як правило, висококваліфіковані спеціалісти, але лише невеликий відсоток їх має гарантовану роботу і відповідні соціальні та трудові гарантії. Виїжджають за кордон у пошуках роботи молоді люди без певного рівня кваліфікації, які згодні на будь-яку роботу і низьку платню без усяких гарантій. Згубним для економіки країни, для формування її науково-технічного потенціалу є виїзд за кордон науково-технічних кадрів та підготовлених на сучасному рівні молодих спеціалістів. Це може негативно вплинути на темпи відновлення економіки України.

Водночас грошові перекази працівниками-емігрантами іноземної валюти в Україну сприяють розширенню торгівлі товарами, в тому числі й вітчизняного виробництва. Частина емігрантів після повернення з-за кордону вкладає зароблені кошти в організацію бізнесу, виробництва тощо, що певною мірою сприяє формуванню ринкових відносин [1].

Україна стає менш привабливою для мігрантів. Починаючи з 1990 року кількість мігрантів, що проживають на території України, скоротилася на чверть. На 2013 рік в країні на постійній основі проживало понад 247 тисяч іноземних громадян. Ще 71 тисяча іноземців проживає тимчасово. Про це повідомив голова Державної міграційної служби України Микола Ковальчук. За його словами, в країну найчастіше приїжджають вихідці з країн СНД. Л починаючи з 2005 року, в Україні кількість прибуваючих мігрантів стабільно перевищує кількість охочих залишити країну.

Згідно ж рейтингу Державної міграційної служби, найчастіше в Україну іммігрують громадяни країн колишнього Радянського Союзу: з Росії, Грузії, Білорусі, Молдови, Вірменії, Узбекистану, Туркменістану. До того ж, часто можна зустріти вихідців з В'єтнаму, Ізраїлю, КНР, Польщі, що проживають на території нашої країни постійно.

Кабмін прийняв розпорядження, яким встановив квоти імміграції в країну на 2013 рік, згідно з якими в Україну можуть іммігрувати 6 тис.

221 людина. Квота для діячів науки і культури, імміграція яких відповідає інтересам України, встановлена у розмірі 315 чоловік.

Також встановлена квота у розмірі 2 тис. 256 осіб для людей, які є повністю рідними братом чи сестрою, дідусем чи бабусею, або онуком громадян України [7].

Разом з тим в постанові відсутня квота для висококваліфікованих фахівців і робітників, в яких існує гостра потреба для економіки України. Відсутня також квота для осіб, які безперервно прожили на території України протягом 3 років з дня надання їм статусу особи, яка потерпіла від торгівлі людьми.

Більш ніж своєрідне становище України на європейській карті міграції поглиблює її транзитна специфіка. Це - одна з небагатьох європейських країн, з якої їдуть, в яку їдуть і через яку їдуть. Більш того, комбінація чинника природного скорочення населення з масовим відпливом за кордон призводить до зовсім катастрофічних темпів зниження загальної кількості й особливо старіння населення.

З метою зменшення еміграції робочої сили з України (особливо нелегальної) необхідне провадження системи заходів, які на думку фахівців повинні мати чітке внутрішнє і зовнішнє спрямування. До числа перших належать заходи макроекономічної стабілізації та оздоровлення економіки – створення робочих місць, розширення іноземного інвестування тощо. Зовнішні заходи мають забезпечити цивілізовані форми виїзду працівників за кордон та можливість їх вільного повернення з-за кордону, ввезення в&пюти, а також гарантії нашим співвітчизникам захисту їхніх трудових прав за кордоном. В цілому можна говорити про те, що розвиток в Україні міжнародної міграції робочої сили, яка призводить до значного відпливу трудових ресурсів, несприятливо впливає на розвиток трудових ресурсів нашої країни [9,с.72].

Умовно, українських мігрантів, заробітчани, можна класифікувати за трьома категоріями, що утворилися за двадцять років. Це мігранти - які ніколи до України уже не повернуться, мігранти - які повернуться за будь-яких обставин і ті що не визначилися.

Багато дослідників з проблем безробіття в Україні наголошують, що, якщо, заробітчани, раптом, масово почнуть повертатися до України, то український ринок праці обвалиться. Як, на мене, наш ринок праці доволі слабкий і від того чи повертатимуться багато чи мало заробітчани, на нього особливого навантаження не станеться.

Таким чином, міграційні процеси останніх років характеризуються не тільки зростанням масштабів, а й формуванням нових явищ, яких не було в недалекому минулому. У сучасних умовах все більша кількість країн втягується у процес одночасної еміграції / імміграції населення.

Крім того, якщо в галузі руху міжнародних потоків товарів і послуг пануючою тенденцією є лібералізація зовнішньоторговельних зв'язків, то щодо переміщення робочої сили діє система державного і міждержавного регулювання міграції, яка має тенденцію до посилення. В цьому полягає одна з відмінностей міграції робочої сили від зовнішньої торгівлі.

Список використаних джерел:

1. *Всеукраїнська інформаційно-аналітична півмісячна газета «Міграція». Точка доступу: <http://migraciya.com.ua/>*
2. *Герасименко Г. В., Позняк О.В.. Гендерні аспекти трудових міграцій*
3. *Інформаційний портал «РадіоСвобода». Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/>*
4. *Лісогор Л.С, Прогнозування розвитку ринку праці в Україні: проблеми та перспективи - 2012.- 28 березня- Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості- К.- 62с.*
5. *Носова М. Українська еміграція в Італії: втрати чи здобутки? //Демократична Україна. -2004. - Є 7-11.*
6. *Офіцинський Р. А. Сучасна Україна в європейському контексті трудової міграції // Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи: Збірник наук, праць. - Ужгород, 2008. - С. 244-266.*
7. *Офіційна сторінка «Голос Столиці». Режим doc/Н>'«)':<http://ne\vsradio.com.ua/>*
8. *Портал Європейського громадянського суспільства України «Європейський простір». Режим доступу: <http://eu.prostir.ua>*
9. *Семів Л.К. Регіональна політика розвитку людських ресурсів в умовах трансформації економіки України: Автореф. дис. ... д.е.н. НАН України, ІРД. -Львів. 2004.*

In the modern world such terms as globalization, internationalization and cooperation become really important and they cannot exist without such phenomenon as migration of the labor resources. This fact also concerns Ukraine. Nowadays emigration and immigration in Ukraine progress and acquire their own specific features, which analysis is the main theme of this article